

Dr hab. Beata Przybylska-Maszner, prof. UAM
Zakład Badań nad Integracją Europejską
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Ocena rozprawy doktorskiej Pani mgr Dominiki Laboubee pt. Instytucjonalizacja procesów integracyjnych w Afryce w latach 2002-2022. Ramy instytucjonalne – podstawy prawne – systemy decyzyjne – osiągnięcia i niepowodzenia integracyjne. Kraków 2023, ss. 423.

Uwagi ogólne

W szczegółowej opinii dotyczącej pracy doktorskiej recenzentka oceniła ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki, umiejętność prowadzenia pracy naukowej, a także oryginalność rozwiązania problemu naukowego. Recenzja została wykonana według przyjętego schematu podziału treści: (1) wybór tematu, sformułowanie tytułu (2) założenia badawcze, cel rozprawy (3) struktura i zawartość rozdziałów (4) dobór źródeł i literatury naukowej, poprawność językowa (5) ocena warsztatu naukowego i stopnia realizacji założonych celów badawczych. Zakończeniem oceny jest sformułowana końcowa konkluzja.

(1) wybór tematu, sformułowanie tytułu

Wybór tematyki pracy doktorskiej jest ważny z dwóch powodów. Po pierwsze zagadnienie związane z instytucjonalizacją procesów integracyjnych w Afryce, a także funkcjonowaniem organizacji międzynarodowych w Afryce i ich wpływem na bezpieczeństwo jest niezwykle interesującym i stale rozwijającym się problemem badawczym. Problematyka ta nabiera coraz większego znaczenia ze względów poznawczych poprzez fakt wzrastającej roli państw afrykańskich, a także ich ugrupowań na arenie międzynarodowej. Po drugie, w polskiej, jak i zagranicznej literaturze przedmiotu, nadal jest ograniczona ilość publikacji poświęconych specyfice relacji instytucjonalnych wewnątrz regionu afrykańskiego, zwłaszcza w odniesieniu do relacji między organizacjami afrykańskimi. Praca jest ważnym elementem uzupełniającym dotychczasowe wyniki badań naukowych w tym zakresie. Pomimo tego, iż to zagadnienie nie jest przedmiotem ożywionej debaty naukowej w Polsce, przedstawiona praca może stymulować zwiększone zainteresowanie tym tematem w środowisku naukowym.

Tytuł pracy został sprecyzowany trafnie i jest w dużej mierze adekwatny do treści dysertacji doktorskiej. Podtytuł wskazuje, że problem badawczy jest niezwykle obszerny.

Pojawia się pytanie o równomierne rozłożenie treści pracy na każdy z komponentów podtytułu i wyraźne zaznaczenie tego w konstrukcji pracy. Choć Autorka tego nie uczyniła, najpewniej był to zabieg świadomy, który wynikał z przyjęcia konstrukcji pracy opartej na zagadnieniach problemowych. Moje wątpliwości budzi jednak element zawarty w podtytule dotyczący „systemów decyzyjnych”. Nie był on kluczowy w przyjętych w pracy rozważaniach. Można jednak uznać, że ten zawarty w podtytule aspekt badań stanowił pewną kanwę przyjętej narracji, co Autorka mogłaby we wstępie wyraźnie zaznaczyć.

Biorąc pod uwagę, przedstawione powyżej istotne, z punktu widzenia tytułu i zawartości, problemy poruszone w dysertacji recenzentka stwierdza, że poszukiwanie sposobów mających na celu poprawę funkcjonowania organizacji międzynarodowych jest od wielu lat jednym z ważniejszych obszarów dociekań badawczych w domenie badań nad procesem instytucjonalizacji. To oznacza, że wybrany temat dysertacji jest aktualny i istotny dla rozwoju nauki. Podkreślić należy jego walor dla rozwoju przede wszystkim praktyki zarządzania organizacjami międzynarodowymi. Oceniane opracowanie wnosi nową perspektywę, jaką jest prezentacja kontekstowa rozległego tła funkcjonowania afrykańskich organizacji regionalnych w świetle ich potencjalnego wpływu na rozwiązywanie problemów regionalnych i globalnych.

(2) założenia badawcze, cele rozprawy

Przyjęta do recenzji praca doktorska została napisana pod kierunkiem prof. Janusza Węca. Stanowi ona zwarte i pełne opracowanie naukowe liczące 423 stron tekstu wraz z wszystkimi załącznikami. Praca składa się z sześciu rozdziałów, a także rozbudowanego wstępu z wyodrębnieniem części dotyczących m.in. teoretycznych ram badań i ich metodologii, zakończenia, aneksów i spisów, bibliografii. Ich układ jest poprawny i nie budzi zastrzeżeń. Wyraźnie sformułowane założenia badawcze w postaci pytań i hipotez badawczych wskazują na ukierunkowanie zainteresowań badawczych w sferę stosunków międzynarodowych. Prezentowana dysertacja autorstwa Pani mgr Dominiki Laboubee jest efektem interesującego przedsięwzięcia badawczego. Stanowi przykład dobrze skonstruowanej rozprawy skupionej na jednym wiodącym zagadnieniu badawczym, które przedstawiono w interdyscyplinarnej perspektywie badań.

Na uwagę zasługuje obszerny wstęp (s. 16-32), który zawiera wszystkie niezbędne elementy: cele badań, hipotezy i pytania badawcze, opis struktury, odniesienie do teoretycznych ram badań i metodologii, a także zakres stanu badań. Autorka formułuje kilka pytań

badawczych, które w sposób prawidłowy i przejrzysty artykułuje. Do uwag merytorycznych zaliczam zbyt ogólne sformułowanie hipotezy pierwszej. Wskazane byłoby popracowanie nad jej lepszą konstrukcją w kontekście wyróżnienia zmiennej zależnej. Nie jestem także przekonana do tego, że należy we wstępie zaraz po określeniu pierwszej hipotezy jednoznacznie skonstatować „Hipotezę tę potwierdza fakt utworzenia większej niż przewidziana liczba REC...”. Dalszy wywód zawarty w pracy stanowi o confirmacji lub falsyfikacji, zatem na etapie wstępu unikałabym kategorycznych potwierdzeń wyjściowych założeń.

Autorka określiła ‘cel podstawowy’ i ‘cel drugi’ pracy. Warto byłoby zastanowić się nad zastosowaniem jednolitego wyodrębnienia numeracyjnego lub podział na cel główny i cele szczegółowe. Celem podstawowym recenzowanej pracy dla Autorki stała się ocena skuteczności globalnego zarządzania Unii Afrykańskiej na kontynencie afrykańskim (s. 17). W dalszej części doprecyzowany został termin ‘globalnego zarządzania’ i uszczegółowiono, a jednocześnie ograniczono ten cel do „oceny skuteczności wdrażania przez UA agendy, a także roli, jaką w realizacji programu odgrywają organizacje regionalne” i „oceny instytucji działających w ramach REC i UA/AWG oraz ich wpływu na kształtowanie procesów decyzyjnych i implementację programów” (s.18). Autorka zarządzanie globalne utożsamia z kooperatywnym rozwiązywaniem problemów w skali światowej. To podejście choć właściwe wymagałoby szerszej podbudowy argumentacyjnej, zarówno we wstępie jak i rozdziale pierwszym gdzie skupiono się na kwestiach definicyjnych. Zabrakło mi w dalszej części pracy odniesień do kwestii globalnego zarządzania i wyjaśnienia szerszego kontekstu możliwości użycia tego terminu w toku prowadzonych rozważań w dysertacji. Jeżeli Autorka umieszcza termin „zarządzanie globalne” w celu głównym powinna szerzej odwołać się do niego, zarówno pokazując trudności z jego definiowaniem, jak i decydując się na wybór wąskiego rozumienia tego terminu, wskazać i szerzej uzasadnić zakres jego zastosowania w pracy.

(3) struktura i zawartość rozdziałów

W kolejnych rozdziałach Autorka w sposób rzetelny i kompetentny, a co najważniejsze prawidłowo dokumentując, przedstawia wybrane elementy zagadnienia badawczego. Narracja Autorki jest poprawna. Praca napisana jest językiem naukowym. Jej konstrukcja jest prawidłowa. W dwóch pierwszych rozdziałach, które mają charakter teoretyczno-analityczny została przedstawiona problematyka integracji afrykańskiej i typologia regionalizmu afrykańskiego w bardzo szerokim ujęciu, co stanowi wprowadzenie do podjętych przez

Doktorantkę badań. Ta rozbudowana część stanowi wykonane z należytą starannością wprowadzenie do dalszej analizy zagadnień poruszanych w pracy. Na dużą pochwałę zasługuje fakt, iż obok wątków teoretycznych i normatywnych ukazany jest wymiar funkcjonalny pojęć, niezbędny do ich dalszego zastosowania, by opisać i ocenić konkretne mechanizmy współpracy instytucjonalnej. W tym rozdziale pewna wątpliwość wiąże się jednak z bardzo ograniczonym odniesieniem do procesu instytucjonalizacji, który przecież jest głównym aspektem teoretycznej nadbudowy zawartym zarówno w tytule, jak i wynikającym z kontekstu teoretycznych założeń pracy. Autorka zmierzyła się, i z sukcesem przedstawiła szereg pojęć ważnych dla dalszych rozważań w pracy, takich jak integracja, integracja regionalna, międzyrządowość a ponadnarodowość, region, regionalizm, a tylko w jednym zdaniu określa jak rozumie instytucjonalizację (s.33-34). Wydaje się, że wskazanie, iż jest ona „nadbudową instytucjonalnej integracji” należałoby znacząco poszerzyć. Brak jest także opisu zakresu stanu prowadzonych badań nad instytucjonalizacją we wstępie.

Odnosząc się do dalszych rozważań zawartych w tym rozdziale trudno także nie polemizować ze stwierdzeniem zawartym na stronie 35, iż osobowość prawna a podmiotowość prawnomiędzynarodowa to terminy „tożsame”. Odnotować trzeba, iż Autorka zauważyła rozbieżne stanowiska w tej kwestii. Za cenne należy uznać, iż w podrozdziale 1.2 Autorka w dużym stopniu bazowała na dorobku studiów europejskich. Choć, w tym przypadku warto byłoby zasugerować dodanie dla równowagi dorobku studiów afrykańskich. Zbyt wybiórczym zabiegiem, nie do końca zgodnym z tokiem rozważań, było scharakteryzowanie, tylko na dwóch stronach pracy, kontynentu afrykańskiego (podrozdział 2.2). W przypadku publikacji pracy, radziłabym zrezygnować z tego podrozdziału, a jego wybrane, niezbędne elementy umieścić w innych podrozdziałach, gdzie bezpośrednio wiążą się z analizowanymi treściami.

W rozdziale drugim dokonano opisu struktur systemu instytucjonalnego UA, AWG, AKSWH wskazując na ramowe uwarunkowania określające relacje pomiędzy organizacjami regionalnymi o zasięgu regionalnym i kontynentalnym. Warto podkreślić, że zwrócono uwagę zarówno na płaszczyznę wertykalną, jak i horyzontalną przedstawianych relacji. Choć uwaga Autorki skupiona została na specyfice i ewolucji systemu instytucjonalnego, we wstępie uznała ona za ważne wskazanie w tym rozdziale motywacji, które kierują decydentami afrykańskimi w prowadzeniu polityki. Z tego wyznaczonego zadania nie w pełni się wywiązała. Ten element wydaje się zbędny, a przede wszystkim zbyt ambitny, w odniesieniu do podłoża metodologicznego, zakrojonego obszaru celów badawczych i przyjętego ujęcia teoretycznego określonego we wcześniejszym rozdziale. Jeżeli Doktorantka chciałaby w przyszłości określać

motywacje decydentów, warto temu poświęcić odrębny rozdział, odpowiednio wbudowując go w ramy wywodu naukowego.

Udanym przedsięwzięciem są rozdziały trzeci, czwarty i piąty. To w nich Autorka w pełni ukazała schematy integracji gospodarczej i powiązania w ramach przyjętej sieci RWG. Zasadne i słuszne było dokonanie podziału organizacji według stopnia realizacji celów integracyjnych. W każdym z tych rozdziałów mamy częściowe podsumowania badań, co znacząco ułatwia lekturę i jest potwierdzeniem kunsztu Autorki w tworzeniu dysertacji. Konieczne jest jednak doprecyzowanie opisu kryterium organizacji, które znalazły się w rozdziale piątym. Ciekawym zabiegiem, o który można byłoby się pokusić, aby jeszcze lepiej wyeksponować wnioski zawarte w tych rozdziałach byłoby zaproponowanie pewnego modelu analitycznego, który wynikałby z toku rozważań. Wnioski byłyby jeszcze bardziej bogate, gdyby w pracy skonfrontowano się z problemem dynamiki kształtowania pozycji poszczególnych organizacji wobec proponowanych rozwiązań.

Najlepszym rozdziałem, wnoszącym najwięcej cennych spostrzeżeń badawczych i rodzącym największe zainteresowanie, okazał się rozdział szósty dysertacji, w którym dokonano bilansu procesu integracji gospodarczej oraz współpracy w polityce bezpieczeństwa i obrony na kontynencie afrykańskim. Autorka chciała przede wszystkim wykazać wkład poszczególnych organizacji w zakres rozwoju wybranych sektorów, m.in. rolnictwa, transportu, gospodarki, a także zawrzeć ocenę realizacji zapisów agendy kontynentalnej przez poszczególne podmioty. Ten rozdział można uznać za wynik bardzo rzetelnej, pogłębionej kwerendy, która wzmocniona została ogromną wiedzą o praktycznych możliwościach zastosowania instrumentów reakcji organizacji. Z pewnością wsparciem w przygotowaniu tego rozdziału była część wywiadów, które poczyniono w toku badań.

Zakończenie obok wyników weryfikacji przyjętych hipotez dostarcza wnioski odnoszące się do dalszych perspektyw rozwoju organizacji afrykańskich. Wypada pogratulować Autorce trafnie ukierunkowanej intuicji badawczej, a opiniowaną pracę, stanowiącą swoiste kompendium wiedzy po jakże złożonej problematyce uznać za opracowanie ważne i cenne z punktu widzenia warsztatu badawczego. Wskazane okoliczności pozwalają również żywić nadzieję, że ze względu na znaczenie omawianej problematyki, zwłaszcza dotyczącej bezpieczeństwa państw w warunkach integracji afrykańskiej, a także złożoność związanych z nią zagadnień, wyzwoli ona w środowisku politologicznym niezbędną refleksję, także skłaniającą do polemiki z prezentowanymi przez Autorkę konkluzjami. Zwracam na tę sprawę uwagę, by w ten sposób dać wyraz przekonaniu o konieczności dyskusji nad

sformułowanymi w pracy cennymi wnioskami, które nie powinny zamknięte zostać li tylko w przewodzie doktorskim.

(4) Dobór źródeł i literatury naukowej, poprawność językowa

Praca została oparta na szerokiej i starannie dobranej bazie źródłowej, w tym szczególnie na analizie różnorodnej dokumentacji urzędowej. Świadczy to o dokładnym zapoznaniu się z materiałem dotyczącym analizowanej problematyki. Na zebraną bazę składają się dokumenty, monografie, druki zwarte, rozdziały w pracach zbiorowych, artykuły, raporty instytucji, materiały z internetowych portali informacyjnych, materiały ze stron internetowych instytucji i agencji. Autorka dołożyła należytej staranności w gromadzeniu materiału, a jego nadmiar wynikający z mnogości źródeł poznania, potrafiła w logiczny sposób zredukować, bądź zestawić w postaci czytelnej dla odbiorcy. Choć znajomość literatury przedmiotu nie podlega zakwestionowaniu, pewien niedosyt związany jest z materiałami – monografiami i artykułami naukowymi wydanymi po roku 2017, o które Autorka mogłaby wzbogacić bibliografię.

Praca zawiera jedynie niewielkie ułomności o charakterze językowo-technicznym. Znalezione w niej małą liczbę bardzo drobnych usterek redakcyjnych, czego przykładem są drobne potknięcia stylistyczne lub literówki. Przypisy, z dwoma wyjątkami, sporządzono prawidłowo. Pewne mankamenty znaleziono w podziale dokumentów. Niektóre z nich wykazane w części ‘II. Raporty, analizy i ekspertyzy ośrodków badawczych, organizacji międzynarodowych i pozarządowych’ powinny zostać przeniesione do części ‘1.3 Traktaty, zbiory dokumentów i dokumentacja pozostałych organizacji międzynarodowych’. Na wielką pochwałę zasługuje przygotowanie tak obszernej bibliografii (strony 366-423). Biorąc pod uwagę jej zakres nie dziwi, że zastosowany w niej podział nie jest pełni czytelny dla odbiorcy.

Doktorantka, w sposób bardzo przemyślany, umieściła tabele i wykresy w końcowej części pracy. Mają one charakter poglądowy i w znaczący sposób wzbogacają wartość pracy. Poniżej przedstawiam drobne uwagi, które w żaden sposób nie podważają wysokiej oceny związanej z przygotowaniem tej części dysertacji. W przypadku rysunku o numerze 1 zabrakło daty ukazanego stanu rzeczy. Grafika 2 powinna być zestawiona z podobną z okresu po 2010 roku. Grafiki 5,7 powinny być uzupełnione o bardziej aktualne odpowiedniki z okresu po roku 2015. Nie przekonywujące, biorąc pod uwagę wywód naukowy, jest umieszczenie grafiki 10-12 przedstawiających wskaźniki łączności drogowej i jakości infrastruktury. W tabeli 5 brak źródeł. Majstersztykiem godnym dużej pochwały jest jednak żmudna praca związana z opracowaniem tabeli 1, 2, 3 i 4.

Podsumowując, formalno-warsztatowa strona rozprawy nie budzi zastrzeżeń. Autorka przygotowała pracę, którą należy ocenić pozytywnie pod względem poprawności językowej. Mgr Dominika Laboubee posługuje się językiem naukowym adekwatnym z punktu widzenia podjętej tematyki. Wykaz źródeł został uporządkowany i sporządzony poprawnie. Poza kilkoma opisanymi powyżej wyjątkami jej warsztat naukowy nie budzi zastrzeżeń. Praca odnosi się do bardzo bogatej literatury przygotowanej w języku polskim i angielskim. W związku z tak szeroko zakrojonym tematem nie sposób przywołać w pracy i krytycznie zanalizować wszystkie dostępne źródła. Dokonany dobór jest akceptowalny, choć z pewnością znajdzie swoich krytyków. Należy uznać, że praca oferuje rzetelny i szeroki, acz wybiórczy przegląd literatury.

(5) ocena warsztatu naukowego i stopnia realizacji założonych celów badawczych.

Przedstawiona praca wpisują się w nurt badań gdzie wykorzystane zostały metody właściwe dla nauk społecznych. Interdyscyplinarny charakter pracy wywierał bezpośredni wpływ na wybór metod zastosowanych w toku jej przygotowania. Kluczowe znaczenie przypisane zostało metodom charakterystycznym dla nauki o polityce i nauki o stosunkach międzynarodowych. Uwzględniono także dorobek nauk historycznych i prawnych. Szczególne znaczenie przypisano podstawom badań nad integracją europejską w ramach studiów europejskich (europeistyki), a także czerpano z dorobku afrykanistów. Szczególne znaczenie przypisano następującym metodom: instytucjonalno-prawnej, krytycznej analizie źródeł i literatury. W niezbędnym zakresie odwołano się także do metody porównawczej i historycznej (metody opisu historycznego i genetycznej metody historycznej). Autorka nie tylko wymieniła te metody, ale opisała sposób ich zastosowania co było adekwatne do procesu badawczego, a później uzyskanych wyników badań. Przegląd zastosowanych metod sugeruje, że Autorka w poszczególnych częściach pracy posługuje się zróżnicowanym zestawem metod i technik badawczych. Należy podkreślić, iż kluczowa analiza, dokonana w rozdziałach od trzeciego do piątego, została przeprowadzona przede wszystkim jako 'desk research', a więc w oparciu o dokumenty sporządzane przez organizacje międzynarodowe. Dzięki wyborowi takich, a nie innych metod, Autorka zdołała poszerzyć zakres dostępnej wiedzy. Na pochwałę zasługuje to, że zarówno zebrała wartościowy materiał w części badań empirycznych, dokonała krytycznej analizy danych, a przede wszystkim wyprowadziła poprawne wnioski, a także w pewnym, choć tylko ograniczonym zakresie, nawiązała dialog z głównymi ustaleniami literatury przedmiotu.

Zaprezentowane wnioski, a także ograniczone, ale możliwe praktyczne zastosowanie wyników prowadzonych analiz, skłaniają do stwierdzenia, że cele pracy zostały przez Autorkę

zrealizowane w stopniu uzasadniającym pozytywną ocenę merytoryczną recenzowanej rozprawy. Podniesione zastrzeżenia, choć istotne z punktu widzenia merytorycznego odbioru prezentowanych treści, nie przeważały i pozwalają na pozytywną ocenę rozprawy w omawianym zakresie. W ocenie Recenzentki Autorka dysertacji wykazała się dużą znajomością praktycznych, a mniejszą teoretycznych omawianej materii. Cel naukowy pracy został osiągnięty, a jego weryfikacji służyły, w przeważającej mierze wyniki badań własnych Autorki odnoszone do praktyki funkcjonowania organizacji afrykańskich. Choć w znaczących fragmentach pracy przeważa charakter deskryptywny, to rozdziały są zwieńczone elementami wyników badań samodzielnie opracowanymi przez Doktorantkę, co jest warte docenienia. Bez wątpienia dysertacja daje się zakwalifikować do oryginalnych i można ją uznać za przykład dojrzałej koncepcyjnie pracy naukowej.

Badania zrealizowane przy wykorzystaniu szerokiego wachlarza źródeł poznania pozwoliły na uzyskanie ogólnego, syntetycznego obrazu kwestii problemowych poruszanych w pracy. Zaproponowane rozwiązania badawcze uznaje za dojrzałe i w pełni potwierdzające umiejętności mgr Dominiki Laboubee do prowadzenia badań naukowych. Podkreślam także praktyczny potencjał zrealizowanych badań naukowych, może on jednak być wykorzystany jedynie gdy wyniki badań zostałyby przetłumaczone i trafiły do rąk decydentów. Sformułowane zamierzenia badawcze pracy oraz sposoby pozyskiwania odpowiedzi na postawione pytania są niewątpliwie ciekawe i pozwalają na postawienie dobrej oceny umiejętności prowadzenia badań naukowych. Niższa ocena obejmuje sposób w jaki Autorka w pracy przekonuje o tym, że konkretne informacje przekładające się na wnioski cząstkowe zostały pozyskane w efekcie wykorzystanej metody badawczej. Zaproponowane rozważania o obszarach tematycznych w rozdziale szóstym uwidaczniają, że dokonane poszukiwania badawcze wyniknęły zarówno z przeprowadzonych dociekań teoretycznych w literaturze przedmiotu, jak i obserwacji aktywności organizacji. Uzyskany materiał z wywiadów, potwierdza, że Autorka potrafi prowadzić zarówno dociekania analityczne, jak i dokonać syntezy na potrzeby praktyki, co potwierdzono zwłaszcza w zakończeniu pracy.

Podsumowując, cel pracy został zrealizowany, Jego weryfikacji, w przeważającej mierze, posłużyły studia literatury i wyniki badań własnych. Doktorantka prawidłowo analizuje zachodzące zjawiska międzynarodowe, słabiej tworzy, bądź odwołuje się do teoretycznych konstrukcji. Widocznym pozytywem naukowym ocenianej pracy jest egzegeza przytaczanych aktów prawnych, ale także umiejętność Doktorantki opisanie implikacji zmian.

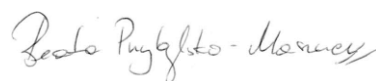
Prezentowane uwagi krytyczne w żadnym stopniu nie podważają pozytywnej oceny przedłożonej pracy. Praca Pani mgr Dominiki Laboubee ma wysoki poziom merytoryczny i metodologiczny, co potwierdza zdobycie przez Autorkę dobrego warsztatu naukowego. Rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego o istotnej doniosłości. W sposób umiejętny przedstawiono wyniki przeprowadzonych badań, które mogą zostać wykorzystane przez badaczy zajmujących się podobną problematyką. Dzięki swym walorom eksploracyjnym dysertacja wypełnia niezagospodarowaną jak dotąd przestrzeń w badaniach nad organizacjami afrykańskimi.

Konkluzja

Podsumowując, potwierdzam, iż przedłożona dysertacja spełnia warunki stawiane rozprawom doktorskim. W sposób prawidłowy zdefiniowano problem badawczy, zastosowano właściwą metodologię badań, przywołano niezbędne źródła i opracowania naukowe. W przeprowadzonych badaniach zostały sprawdzone hipotezy wyjściowe dysertacji, a sformułowane w zakończeniu rozprawy, poprawnie skonstruowane konkluzje, należy uznać za udaną realizację celu założonego w projekcie badań.

Uwagi krytyczne mają w dużej mierze charakter dyskusyjny i w niczym nie ujmują bardzo pozytywnej wartości całości przedstawionej rozprawy. Rozprawa stanowi cenne kompendium wiedzy z zakresu funkcjonowania afrykańskich organizacji i ich oddziaływania w środowisku międzynarodowym. Cenny w pracy jest zarówno zgromadzony bogaty materiał faktograficzny, przeprowadzony wywód naukowy, jak i możliwość praktycznego zastosowania wyników badań. Praca pod względem edytorskim została przygotowana poprawnie, z małymi wyjątkami, w szczególności dotyczącymi sporządzania tabel, nie budzi zastrzeżeń. Z uwagi na spełnienie wymogów wskazanych w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych (Dz.U. 2003 nr 65 poz. 595) **wnoszę o dopuszczenie** Pani mgr Dominiki Laboubee do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Beata Przybylska-Maszner

Poznań, wrzesień 2023